

Araştırma Makalesi

İğdır İlinin Nüfus Özellikleri

Oğuz Şimşek*

ORCID-Id: 0000-0002-9749-5104

Öz

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden bu yana, farklı amaçlar için de olsa, toplumları oluşturan bireyler hakkında çeşitli bilgiler araştırılmış ve kayıt altına alınmıştır. Bir yerin kalkınmasında alınan kararların, amaçların hedeflere ulaşması için mevcut kaynakların bilinmesi gerekir. Bu kaynakların en önemlisi insan kaynaklarıdır. Bir yerde nüfus miktarı, nitelikleri, yaş gruplarına göre dağılımı, cinsiyet yapısı gibi özelliklerin bilinmesi önemlidir. Bazı karakteristik özellikleri ile dikkat çeken İğdır il nüfusunun incelenmesi, bu kapsamda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet döneminde yaşanan göçler, ilin demografik yapısı üzerinde belirgin bir şekilde etkili olmaktadır. Bu bağlamda, 2017 yılında en az nüfusa sahip 7. il olma özelliğine sahip olan İğdır; aynı zamanda bulunduğu bölümde nüfus artış hızının en fazla olduğu ildir. Nüfusun büyük çoğunluğunun kuzeydeki ova kesiminde toplandığı ilde, coğrafi koşulların demografik yapı üzerindeki etkisi de önemli oranda hissedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nüfus, İğdır, Nüfus artışı, Nüfusun dağılışı, Göç

* Oğuz Şimşek, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Anabilim Dalı,
E-posta: oguzsimsek@ardahan.edu.tr

Population Characteristics in the City of Iğdır

Abstract

Since the early days of human history, various information about the individuals who make up the societies has been researched and recorded, even for different purposes. Decisions made in the development of a place need to know the available resources in order to achieve the objectives. The most important of the resources is human resources. It is important to know the characteristics such as population amount, quantity, distribution according to age groups, gender structure in one place. The examination of the population of Iğdir, which attracted attention with its characteristic characteristics, has been tried to be carried out within this scope. Migrations in pre-Republican and Republican periods have a significant effect on the demographic structure of the province. In this context, Iğdir, which has the feature of being the 7th province with the least population in 2017, At the same time, the rate of population growth is the highest in the region. The vast majority of the population is concentrated in the northern plains, and the impact of geographical conditions on the demographic structure is felt in a significant manner.

Keywords: Population, Iğdir, population growth, distribution of the population, Migration

Характерные особенности населения провинции Игдыр.

Резюме

История человечества с древнейших времён до наших дней хранит информацию, которая может быть использована для различных целей, исследует деятельность отдельных личностей, формировавших сообщества, и фиксирует ее. Для подъёма и развития определенной местности нужно иметь сведения о ее ресурсах. Человеческие ресурсы являются важнейшими из всех имеющихся источников. Большое значение имеет знание особенностей гендерной структуры и возрастных характеристик того или иного коллектива, проживающего на данной территории. С этой точки зрения интересным представляется изучение характерных особенностей населения Игдырской области.

Миграции, происходившие в период до и после установления республики, очевидно, оказали значительное влияние на демографическую структуру провинции. Несмотря на то, что на 2017 год Игдыр занимал 7-ое место по количеству населения в этом регионе, темпы роста численности проживающих здесь в то время являлись самыми высокими. Влияние географических условий на демографическую структуру проявляется значительным образом в том, что подавляющее большинство населения сосредоточено в северных равнинных районах провинции.

Ключевые слова: население, Игдыр, рост населения, распределение населения, миграция.

Giriş

Nüfus, gerek çevreye ve gerekse gelişmişliğe etkisi açısından üzerinde önemle durulması gereken bir olgudur. Nitekim herhangi bir sahada, insanın çevre üzerindeki etki derecesi, öncelikle nüfus miktarı ve yoğunluğuna bağlı olmakla beraber; nüfusun ekonomik, kültürel ve teknik seviyesi de bu açıdan önemlidir¹. Ayrıca bir yerin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmişliğinde de, nüfusun nicel ve nitel yapısının rol oynadığı bilinmektedir². Bütün bunlara ek olarak, bir bölgede bulunan nüfus miktarı ile nüfusun dağılışı ve yoğunluğu, cinsiyet ve yaş yapısı, kır-kent bileşimi, artış hızı, bağımlılık oranı ve göç hareketine kaynaklık etme miktarı gibi pek çok özelliği, çevrenin doğal ve beşeri coğrafya özellikleri ile bağlantılıdır³. Bu kapsamda, Iğdır ilinin nüfus özelliklerinin ortaya konulması, hem yöredeki nüfus-çevre etkileşiminin analizi, hem de yörenin kalkındırılması için yapılması gereken akılcı planlamalar açısından önemli referans kaynağı olacaktır. Araştırma sahasını teşkil eden Iğdır ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum-Kars Bölümü içerisinde bulunmaktadır. Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan-İran sınırının kavşağında yer alan il idari alanının kuzeyinde Ermenistan, doğusunda Azerbaycan'ının Nahcivan Özerk Yönetimi ve İran, güneyinde Ağrı ili, batısından Kars ili topraklarıyla komşudur (Şekil 1). Merkez ilçe ile birlikte dört ilçeden oluşan ilin toplam yüzölçümü, yaklaşık 3664 km²'dir. 2017'daki 194 775 kişilik nüfusu ile Türkiye genelinden az nüfusa sahip 7. il olmuştur.

Iğdır ili nüfusunu konu edinen bu çalışmanın temel amacı, demografik açıdan bulunduğu bölümde çeşitli özellikleri ile ekstrem noktalarda yer alan il nüfusunun başlıca özelliklerini ortaya koymak ve ileride yapılacak yatırımlarda daha rasyonel planlamaların hazırlanması ve uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda, öncelikle cumhuriyet dönemini konu edinen bu çalışmada, nüfusun tarihsel değişimini de ortaya koyabilmek açısından, cumhuriyet dönemi öncesi nüfus özelliklerine de genel hatları ile değinilmiştir. Söz konusu dönemle ilgili bilgiler Rus Çarlığı işgalinde kaldığı yıllara ait tutulan istatistikler ve tarihçilerin bölge ile ilgili yaptığı çalışmalardan derlenmiş; cumhuriyet dönemi ile ilgili veriler ise; D.İ.E. tarafından yayınlanan nüfus sayım sonuçları ve TÜİK tarafından hazırlanan

¹ Tanoğlu, A., 1969, Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:45, Taş Matbaası, İstanbul. s. 29.

² Doğanay, H., Özdemir, Ü., Şahin, F. İ., 2011, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara. s. 27-64.

³ Doğanay, H., Orhan., 2014, *Artvin İlinde Nüfusun Gelişimi*, Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, C. 19, S. 31, Erzurum. s. 2.

I. İğdır İlinde Yerleşme ve Nüfusun Tarihsel Gelişimi

M.Ö. 9-6 yüzyılları arasında, 200 yıldan fazla egemenlik kuran Urartular devrinde, yerleşmeler kurulmuş, tarım faaliyetleri çok ileri bir düzeye ulaşmış ve tarım alanlarını sulamak amacıyla birçok kanal ve bentler yapılmıştır⁵.

⁵Ceylan, A., 2015, Doğu Anadolu Araştırmaları II. (Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır (2008-2014) Atatürk Üniversitesi Yayınları. Erzurum. s.124.

Bölge tarihin akışı içinde kavimler arasında sürekli el değiştirmiştir. Arsaklı (Part) İmparatorluğu ile Romalılar arasında sık sık el değiştirirken, Küçük Arsaklı devletinden M.S. 439'da Sasaniler (İranlılar)'ın eline geçmiş, daha sonra M.S.646 yılında Müslüman Araplar bölgeye hâkim olmuştur. Bu tarihten sonra, birkaç kez Araplar ile Bizanslılar arasında el değiştiren Sürmeli Çukuru ve merkezi Sürmeli⁶ 1064 yılında Selçuklu Devletine bağlanmıştır⁷.

Bölgede 1256–1355 yılları arasında İlhanlılar hüküm sürmüştür. Bu devletin yıkılmasıyla Celayırlılar (1357) ve Karakoyunlular (1379) egemen olmuşlardır. Sürmeli Çukuru, 1386 ile 1405 yılları arasında Timur'un egemenliği altında Türkmen Beyleri tarafından yönetilmiştir⁸. 1406 yılında Karakoyunluların yönetimine girmiş, 1469 yılında Akkoyunlular buraya hâkim olmuşlardır. Akkoyunluları yıkan Şah İsmail (1502) Safevi Devletini kurmuş ve Bölgedeki Türkmenleri kendisine bağlamıştır⁹. Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşında Şah İsmail'i yenince (1514) bütün Doğu Anadolu ile birlikte Aras havzası da Osmanlı İmparatorluğu yönetimine bağlanmıştır¹⁰.

Osmanlıların batıdaki savaşlarından yararlanan Türkmen boylarından Avşarlı Beyleri, bir süre daha doğu bölgelerini yönetmişlerdir. III. Murat devri'nde, bugünkü Tuzluca, Iğdır, Karakoyunlu ve Aralık yerleşim merkezlerinin bulunduğu *Sürmeli*'nin fethiyle (1583) bölge kesin olarak Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir¹¹. Fetihten sonra düzenlenen Revan Tahrir Defterlerin'den bugünkü Tuzluca, Iğdır, Karakoyunlu ve Aralık yerleşme merkezlerinin yönetim sınırları içinde kalan sahayı kapsayan bölgenin *Aralık Kazası* adıyla bu yeni Osmanlı Eyaletine bağlandığını anlıyoruz¹².

Kasr-ı Şirin Antlaşması (1639) ile Revan (Erivan) İran'da kalmak üzere, Aras güneyi Osmanlılara verilmiştir. Safevi Devletinin yıkılmasından sonra (1722) Revan Eyaleti Tahrir Defterlerin'de Aralık kazasının; Merkez, Iğdır ve Sürmeli adıyla üç nahiye yönetim birimine ayrıldığı belirtilmiştir¹³.

Osmanlı İmparatorluğu ile İranlılar arasında imzalanan İstanbul Antlaşması (1736) sonucu Revan ile birlikte Sürmeli Çukuru da iranlılara bırakılmıştır. Bölgede 1747 yılında Hanlık idaresi kurulmuş ve 1828 yılına kadar Revan Hanlığına bağlı olarak yönetilmiştir.

Revan Hanlığını yıkan Ruslar (1828) burayı işgal ederek, Kağızman ve Bayazıt sancaklarına komşu olan ovanın bütününü *Surmalı Uyezdi* (Surmalı Sancağı) adıyla bir yönetim bölgesi yaparak, 1917 yılına kadar yönetmişlerdir. Yönetim örgütü bakımından Sürmeli sancağı; Iğdır, Aralık ve Kulp (Tuzluca) olmak üzere üç kaza yönetim birimine ayrılmıştır.

⁶ Kırzioğlu, M.F., 1953; a.g.e s.108.

⁷ Turan, O., 1984, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, Nakışlar Yayınevi, Yayın No:28, İstanbul. s.20.

⁸ Orkun, V., 1955, Sürmeli Çukurunda Iğdır, Tarihi ve Coğrafyası Iğdır. s.118-119

⁹ Sümer, F., 1972, Oğuzlar, Tarihleri Teşkilatları ve Destanları, İstanbul. s. 152.

¹⁰ Kırzioğlu, M.F., 1953; a.g.e., s.488-489.

¹¹ Kırzioğlu, M.F., 1976, Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590), A.Ü. Yay., 1. bs. Ankara. s.317.

¹² Kırzioğlu, M.F., 1976 a.g.e., s.347.

¹³ Kırzioğlu, M.F., 1976 a.g.e., s.349.

1917 yılından sonra rusların bölgeden çekilmeleri sonucu 1918–1920 yılları arasında oluşan otorite boşluğundan dolayı ermeni çeteleri, bölgedeki Türk nüfus üzerinde baskı ve zulüm uygulamaya başlamış ve bu yörelerden Türk nüfusunun büyük bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır.

Yakın tarihimizde meydana gelen olaylar bölgedeki yerleşmelerin bugünkü nüfus, kuruluş ve dağılışı uzun bir süre etkisini göstermiştir. Şark Cephesi Komutanı olan Kazım Karabekir Paşa 28 Eylül 1920’de başlattığı harekâtla Sarıkamış, Göle, Kağızman’ı alarak, 07 Ekim 1920’de Tuzluca (Kulp)’yı ve 14 Kasım 1920’de Iğdır’ı Ermeni çetelerinden kurtarmıştır.

3 Aralık 1920’de imzalanan Gümrü Anlaşması neticesinde, Gümrü (Arpaçay kuzeyi) verilmiş, Sürmeli Çukuru (Tuzluca, Iğdır, Aralık) Türkiye’ye bırakılarak Nahcivan’da, Azerbaycan’a bağlı Muhtar Cumhuriyet olmuştur.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yürürlüğe giren 1924 Anayasası ülke yönetimine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelere göre ülkemiz, yönetim organizasyonları bakımından “İl (Vilayet), ilçe (kaza), Bucak (Nahiye) ve köy yönetim birimlerine ayrılmıştır. Bu idari taksimat sonucu olarak bu günkü il idari sınırları içerisinde Tuzluca (Kulp) ve Iğdır’da ilçe yönetimleri kurulmuş ve bunlar Bayazıt iline bağlanmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi’nde cumhuriyetin ilk yıllarında meydana gelen bazı isyan harekâtları sonucu dönemin şartlarına göre, il ve ilçe merkezleri ile bazı kırsal yerleşmelerin idari ve sınır statülerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden dolayı 1934 yılında Tuzluca (Kulp) ve Iğdır ilçeleri Bayazıt ilinden alınarak Kars vilayetine bağlanmıştır¹⁴. 1934 yılından 1992 yılına kadar Kars iline bağlı olan bu günkü Iğdır ili arazisi yeni bir düzenlemeyle Kars ilinden ayrılarak ülkemizin 76. İli olmuştur¹⁵.

Yukarıda da değinildiği gibi Iğdır ilinin bulunduğu saha, tarihin eski dönemlerinden beri birçok devlet ve medeniyet arasında el değiştirmiş, bu yüzden de idari açıdan farklı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bu özelliği, ilin tarihsel süreç içerisindeki nüfusu ve nüfus gelişimini ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Özellikle cumhuriyet öncesi dönemde ilin bulunduğu alanın ülkemiz sınırları dışında kalması, nüfus verilerini elde etmeyi güçleştirirken, bunun yanında cumhuriyet döneminde yapılan periyodik nüfus sayımları çeşitli verilere ulaşmayı daha kolay hale getirmiştir. Diğer taraftan cumhuriyet sonrası dönemde; Araştırma sahasının idari statüsünde, merkezinde, sınırlarında ve ilçe sayılarında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bununla birlikte bu çalışmada, Iğdır ilinin günümüzdeki idari yapısı ve sınırlarını dikkate alınarak, nüfus özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Iğdır ili ve çevresinde ilk düzenli nüfus sayımları Rus Çarlığı yönrtiminde kaldığı dönemlerde (1828-1917) yapılmıştır. 1828 yılından sonra yapılan ilk nüfus sayımında bu günkü Iğdır ili sınırlarında kalan yerleşmelerin toplam nüfusu 16 797 kişi kadardı, yine bu dönemde, 1886 yılında yapılan ikinci nüfus sayımına göre Iğdır ve çevresinin nüfusu 91 965 kişiye yükselmiştir. 20 yüzyıla girerken işgal döneminde yapılan son nüfus sayımı 1908

¹⁴ T.C. Resmi Gazete, 14 Haziran 1934.

¹⁵ T.C. Resmi Gazete, 3 Haziran 1992.

yılında gerçekleşmiş ve bu sayım döneminde araştırma sahasının nüfusu 120 641 kişi olmuştur (Tablo 1).

Sayım Yılı	Erkek	Kadın	Toplam
1828	8 886	7 911	16 787
1886	49 130	42 835	91 965
1908	64 801	55 840	120 641

Tablo 1: Cumhuriyet Dönemi Öncesi Iğdır İli Sınırlarındaki Toplam Nüfus.

Kaynak: Armeniasko Oblasti, 1852, s. 563-575, Kavkasi Kalender, 1895, s.5657 ve Kafkasi Kalender-Tiflis, 1910, I. Cilt, s. 300'den Hesaplanmıştır

Iğdır ilinin nüfusu ile ilgili en sağlıklı bilgiler Cumhuriyet dönemindeki periyodik nüfus sayımları sonucunda elde edilmiştir. Bilindiği üzere; söz konusu sayımlar, nüfusun yıllara göre toplam sayısı, çeşitli nüfus hareketleri, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri, kentsel ve kırsal nüfus miktarları gibi nüfusa ilişkin çeşitli özelliklerin tespit edilmesi¹⁶ ile bunların başta plânlama olmak üzere pek çok alanda kullanılmasına olanak sağlamaktadır¹⁷. Ancak daha önce de vurgulandığı üzere, bu dönemde de ilin idari yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bunların açıklanmasının, konunun anlaşılması açısından yerinde bir davranış olacağı kuşkusuzdur.

Yukarıda değinildiği gibi araştırma sahası, 1827-1828 yılından sonra, 92 yıl Rus Çarlığı yönetiminde kalmış, 1920'de Türkiye topraklarına katılmış, yaklaşık 14 yıl Bayazıt vilayetine bağlı kaldıktan sonra 1934 yılında idari teşkilatlanmada yapılan değişiklik ile Kars vilayetine bağlanmıştır. 1992 yılında yapılan yeni bir idari düzenleme ile Iğdır ilçesi, ülkemizin 76. ili statüsü kazanmıştır. Iğdır iline, Tuzluca, Aralık ilçeleri bağlanmış ve Karakoyunlu köyü de ilçe merkezi haline dönüştürülerek ilin üçüncü ilçesi olmuştur.

Kurtuluş savaşı yıllarında bölgenin nüfus sayısı ve nüfus yapısında çok büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bölgede 1918-1920 yılları arasında yaşanan otorite boşluğundan dolayı özellikle ermeni çeteleri, Türk nüfusunun yaşadığı köylere baskınlar yaparak bazı köylerin tamamen ortadan kalkmasına bazılarının ise nüfusunun büyük çoğunluğunun yitirilmesine sebep olmuşlardır¹⁸. İşgal döneminde yapılan son nüfus sayımında 120 641 kişi olan saha nüfusu, cumhuriyet tarihinin ilk nüfus sayımı olan 1927 yılı sayım sonuçlarına göre

¹⁶ Doğanay, H., 1997, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Yayın No:2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi:10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. s.151.

¹⁷ Zaman, S., Coşkun, O., 2008, Rize İlinin Nüfus Coğrafyası Özellikleri ve Bunları Etkileyen Etmenler Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, Erzurum. s.266.

¹⁸ Güner, İ., 1992, İlimiz Iğdır, Milli Eğitimi Koruma ve Yaşatma Derneği Yayınları, Yayın No: 1, Iğdır.s.70.

36 002 kişiye inmiştir. Aradan geçen 19 yılın sonucunda nüfus yaklaşık 3,5 kat azalmıştır (84 639 kişi).

Bilindiği üzere, 1935 yılında yapılan ikinci sayımdan itibaren nüfus sayımları periyodik bir seyir kazanmıştır. 2007 yılından sonra ise ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) ile her yıl nüfus özellikleri hakkında bilgi edinilebilmektedir. Bu kapsamda, Iğdır ilinin, yapılan ilk sayımdaki (1927) nüfusu, 36 002 olarak belirlenmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ise, il nüfusu 194 775'e ulaşmıştır. Bu durumda; 90 yıllık süreçte il nüfusu, yaklaşık 5.4 kat (% 435.5) artmıştır. Ancak söz konusu devrede, ülke genelindeki artışın yaklaşık 4.8 kat (% 483.6) olarak gerçekleştiği dikkate alındığında, araştırma sahasındaki büyümenin Türkiye nüfusu ile birlikte ne derece yüksek seviyede gerçekleştiği anlaşılmış olacaktır (Tablo 2). Diğer taraftan 1975-1980 devresi hariç tutulduğunda nüfus artışı sürekli gerçekleşmiştir, ancak belli dönemlerde nüfus artış hızında azalmalar yaşanmıştır.

Yıllar	Iğdır İli Nüfusu ¹⁹	Yıllık Nüfus Artış Hızı (‰)	Türkiye Nüfusu	Yıllık Nüfus Artış Hızı (‰)
1927	36.002	-	13.648.270	-
1935	44.133	28.2	16.158.018	22.9
1940	49.640	24.9	17.820.950	20.5
1945	51.672	8.1	18.790.174	10.8
1950	57.573	22.8	20.947.188	22.9
1955	71.417	48.0	24.064.763	29.7
1960	85.055	38.1	27.754.820	30.6
1965	96.697	27.3	31.391.421	26.2
1970	112.256	32.1	35.605.176	26.8
1975	130.412	32.3	40.347.719	26.6
1980	127.466	-4.5	44.736.957	21.7
1985	141.510	22.0	50.664.458	26.4
1990	142.601	1.5	56.473.035	22.9
2000	168.634	18.2	64.729.501	14.6
2005	179.701	13.1	68.860.539	12.7
2010	184.418	9.3	73.722.988	14.1
2015	192.435	8.6	78.741.053	13.6
2017	194.775	6.0	80.810.525	12.4

Tablo 2: Sayım Dönemlerine Göre Iğdır İli ve Türkiye Geneli Nüfus ve Nüfus Artış Hızları.

Kaynak: TÜİK Nüfus Sayımları (1927-2016).

Tablo 2, incelendiğinde; araştırma sahası nüfusunun seyri dönemler itibariyle açıkça görülmektedir: 1927-1940 yılları arasında, il nüfusunda sürekli artış meydana gelmiş ve artış hızı Türkiye ortalamasından yüksek seyretmektedir. Ancak 1940-1945 arasındaki dönemde

¹⁹Nüfus değerleri, ilin günümüz idari yapısı dikkate alınarak hesaplanmıştır.

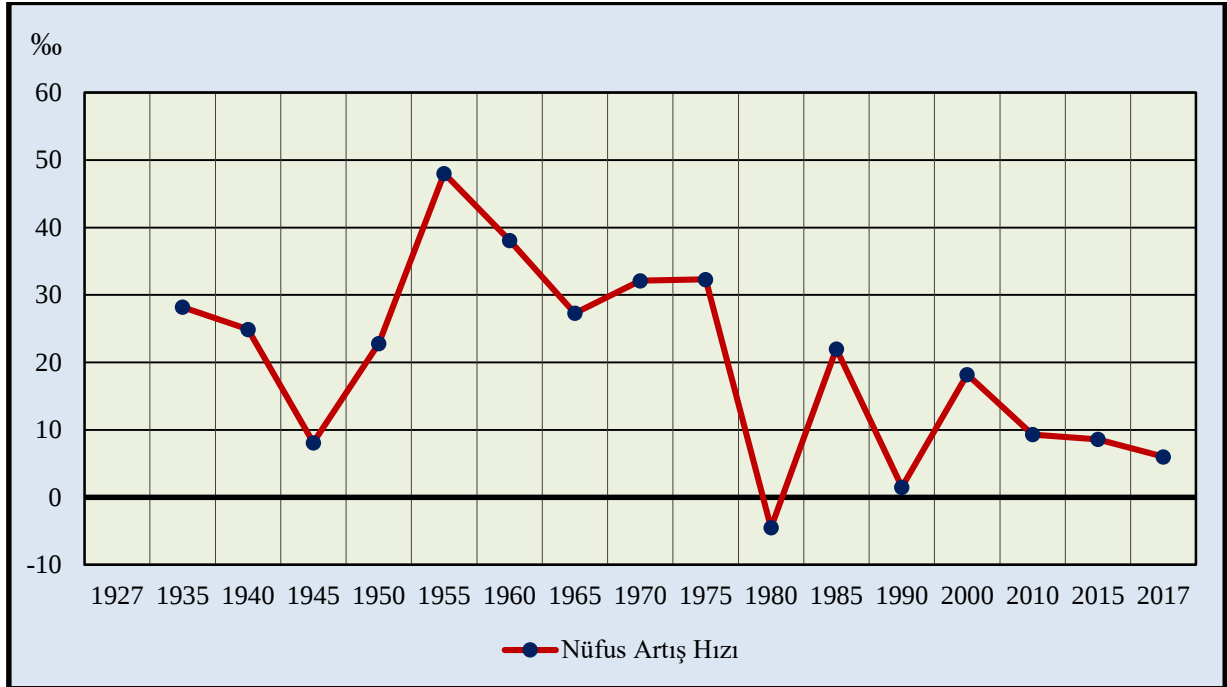
yıllık nüfus artışı hızı düşmüş ve ‰10 seviyesinin altında seyretmiştir. Aynı dönemde Türkiye genelinde de artış hızı hızlı bir şekilde düşerken Iğdır ilindeki bu düşüş Türkiye ortalamasının altında seyretmiştir. 1940-1945 döneminde ana-baba olma çağındaki nüfus eksikliğinin yanı sıra, bu yıllarda II. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu olumsuz atmosferin etkili olduğu şüphesizdir²⁰. 1945-1950 devresinde tekrar artışa geçen nüfus artış hızı 1950-1975 devresinde genel olarak Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Hatta 1950-1955 arasındaki dönemde ilin nüfus artış hızı en yüksek seviyede gerçekleşmiş, sayım dönemlerinin hiç birinde bu seviyeye (‰ 48.0) ulaşamamıştır. Söz konusu dönemdeki artışın temel nedeni, birçok bilim adamının ifade ettiği üzere, bir taraftan II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve dolayısıyla da seferberlik koşullarının ortadan kalkması sonucu, silahlıta alınan erkeklerin evlerine dönmesiyle evlenmelerin ve doğumların artmış olması iken; diğer taraftan da ekonomik, sosyal ve sağlık alanında başlayan olumlu gelişmelerdir²¹. 1927-1975 yılları arasında Iğdır ili nüfusu 94410 kişi artmış ve bu oran yaklaşık % 262.2 kadardır. Bunun yanında 1975-1980 devresinde araştırma sahasındaki hem nüfus hem de nüfus artış hızı azalmıştır. Söz konusu devrede nüfus artış hızı, ‰ 32.3'den, ‰ -4.5'e inmiştir. Bu devredeki nüfus artış hızındaki gerileme cumhuriyet tarihi boyunca hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Hatta 1927'den 2017 yılına kadarki hiçbir sayım döneminde il nüfusundaki artış hızı sıfırın altına düşmemiştir. Bu azalışta etkili olan en önemli; husus ülkemizin birçok bölge ve yöresinde olduğu gibi araştırma sahasının bulunduğu bölgede de o yıllarda ülkemizde yaşanan siyasi ve sosyal olaylar sonucu meydana gelen asayiş sorunları ve bunlarda kaynaklanan can güvenliği tehlikesidir. Ülkemiz genelinde yaşanan bu olaylar çeşitli ekonomik ve sosyal sıkıntıların da oluşmasına yol açmış, bunların sonucu olarak da sahadan göç olayları yaşanmıştır.

Ülkemizde yaşanan siyasi ve sosyal olayların 1980 yılının sonlarında yönetim değişikliği ile ortadan kalkması sonucu 1980-1985 yılları arasında nüfus ve nüfus artış hızı tekrar yükselişe geçmiş ve artış hızı ‰ -4.5'den, ‰ 22.0'a çıkmıştır. Ancak 1980'li yılların ikinci yarısının sonuna doğru ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde terör olayları yaşanmaya başlanmış birçok doğu vilayeti gibi Iğdır ilinin de bulunduğu sahada terör faaliyetleri yöre halkının yaşantısında olumsuzlukların yaşanmasına yol açmıştır. Bu terör olayları hemen nüfus ve nüfus artış hızında olumsuz etkisini göstermiş, bölgeden ülkemizin batı illerine göç olaylarının yaşanmasına sebep olmuştur. 1990-2000 yılları arasında ise asayiş şartlarındaki düzelmeler, Iğdır'ın il olması ve sınır ili olan Iğdır'dan Azerbaycan'ın Nahçıvan Özerk Yönetimi arasında açılan Dil Ucu Gümrük kapısı her alanda olduğu gibi nüfus ve nüfus artış hızında da etkisini göstermiştir. Sınır ticareti ile ekonomik potansiyel artmış, terör olaylarının üzerine gidilmiş ve asayiş sağlanmıştır. Bütün bunların sonucu olarak nüfus artış hızı ‰ 1.5'den ‰ 18.2'ye yükselmiştir. Iğdır ilinde nüfus 2000-2017 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. Ancak diğer taraftan bu artış düzeni ivme kaybetmiş, artış hızında yavaşlama görülmüştür. Sonuç olarak Iğdır ilinde nüfusun tarihsel gelişimine baktığımızda, il

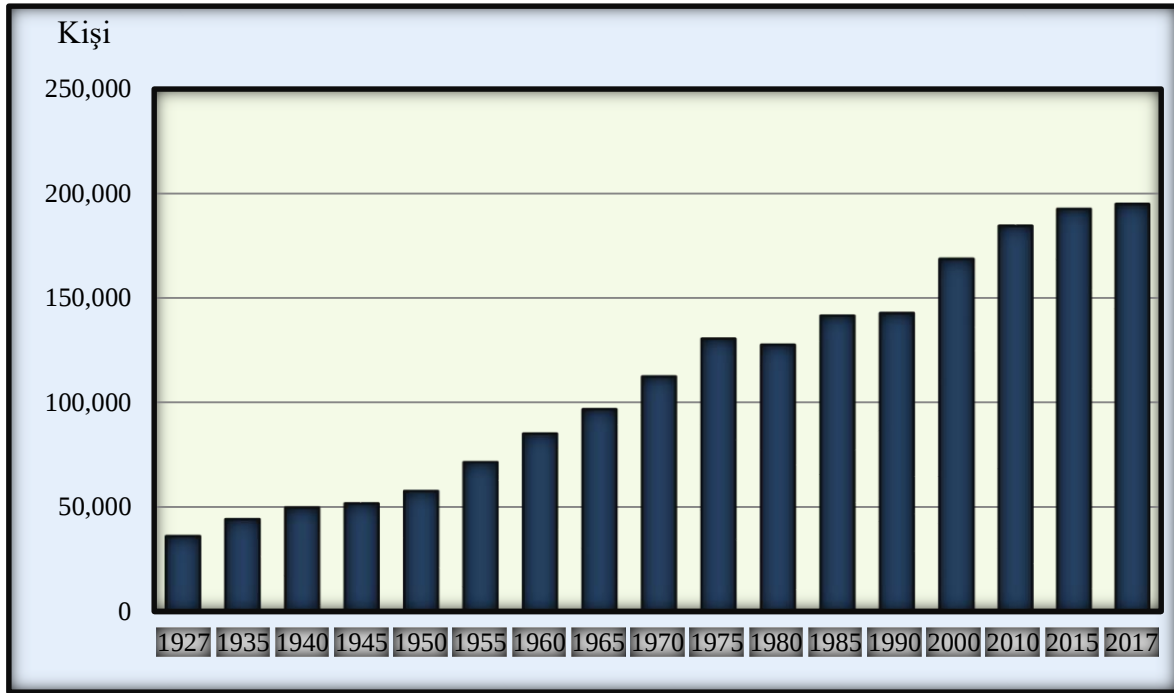
²⁰ Özgür E. M., 1998, Türkiye Nüfus Coğrafyası, GMC Basım Yayın, Ankara. s.12.

²¹ Doğanay, H., 1997, a.g.e. s.157-158, Özgür, E.M., 1998, a.g.e. s.13. ve Tandoğan, A., 1998, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu. Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon. s.25-26.

nüfusunda 1980 yılı bir tarafa bırakılacak olunursa nüfus sayısı ve nüfus artış hızı dalgalanmalar gösterse de sürekli olarak artış göstermiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Iğdır İl Nüfusunun 1927-2016 Nüfus Artış Hızı.

Şekil 3: Iğdır İl Nüfusunun 1927-2016 Yılları Arasındaki Seyri.

II. Nüfusun Dağılışı:

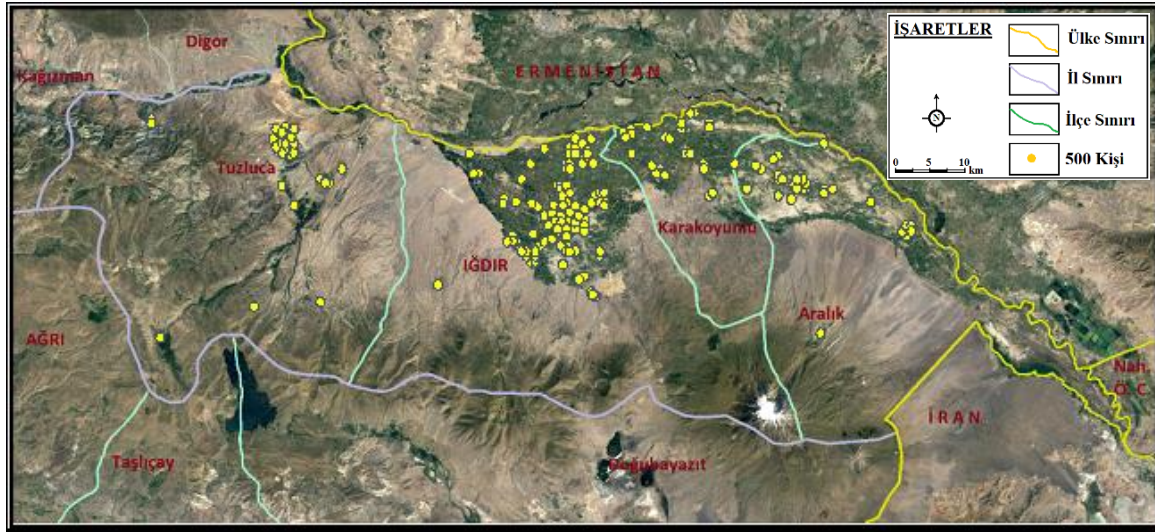
Iğdır ili'nde nüfus dağılışında, belirgin farklılıklar dikkat çekmektedir. Nüfus dağılışının daha iyi görülebilmesi için hazırlanan Şekil 4'ün incelenmesi ile de görülebileceği üzere, nüfusun yoğun ve seyrek olduğu yerler belirgin bir şekilde ayırt edilebilmektedir. Bu durum, temelde coğrafi çevre koşulları ile ilgilidir. Nitekim iklim, su kaynakları, bitki örtüsü, toprak verimliliği, yeryüzü şekilleri ve yükselti gibi doğal çevre faktörlerinin yanı sıra, tarihi olaylar ve idari yapı ile bizzat insan ve onun eseri olan beşeri ve ekonomik faaliyetlerin nüfusun dağılışı üzerinde önemli rol oynadığı birçok coğrafyacı tarafından ifade edilmiştir²². Araştırma sahamızdaki nüfusun dağılışında, bu ve benzeri faktörlerin ortak rol oynadığını söylemek yanlış olmasa gerekir.

Iğdır ilinde nüfus dağılışını belirleyen faktörlerin başında yeryüzü şekilleri ve toprak verimliliği gibi şartların başta geldiğini söyleyebiliriz. İlin arazisi, genel olarak Doğu Anadolu Dağlık Kuşağı içerisinde yer almakta olup, bu kuşağı oluşturan Karasu-Aras sıradağlarının Ağrı volkanik kütesine birleştiği alanda bulunmaktadır. İl alanının yaklaşık % 74'ü (2742

²² Tanoğlu, A., 1969 a.g.e., s.74-78 ve Doğanay, H.,1997, a.g.e., s.217-231.

km²) dağlık alanlardan geriye kalan % 26'sı (922 km²) ovalık sahalardan oluşmaktadır²³. Bu dağlık kuşağın kuzeyinde ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin en alçak bölümünü oluşturan Iğdır çöküntü ovası ve Aras ırmağı tarafından sınırlandırılmıştır. Ayrıca güneydeki dağlık sahadan kaynaklarını alıp Aras ırmağına katılan bazı küçük boylu akarsular özellikle ilin batı bölümünde, araziye vadilerle parçalamıştır. Özellikle batı bölümünde, dağlık ve parçalı bir topoğrafik yapıya sahip olan sahada, yerleşim alanlarının dağılışında dağlar ve vadi sistemleri önemli bir belirleyici olmuştur. Buna göre, ilde genellikle kuzeydeki düz alanlar ile akarsu vadileri ve bunların yüksek olmayan yamaçlarında yerleşmelerin ve dolayısıyla da nüfusun toplandığı gözlenmektedir. Ancak güneydeki dağlık alanların tamamıyla nüfustan yoksun alanlar olduğunu düşünmek de yanlış olur. Nitekim yaylacılık faaliyetleri büyük oranda sürdürülmekte olup, önemli ölçüde bir nüfus bu faaliyetlere katılmaktadır. Bu durumda, ildeki yüksek kesimlerin en azından mevsimlik olarak nüfus barındırdığı söylenebilir. Ağrı ili ile sınır oluşturan doğu-batı doğrultusunda uzanan söz konusu bu dağlar, iklim koşulları açısından da belirgin farklılıklar oluşmasına vesile olmuştur. Özellikle bu dağların kuzeyinde yer alan Iğdır ovası çöküntü alanında, sıcak ve kurak iklim koşulları görülürken; güneydeki dağlık kesimlere doğru bu koşullar tedrici bir şekilde etkisini yitirmektedir. İnsan yaşamına ve çeşitli ekonomik faaliyetlere daha uygun olan bu koşullar nedeniyle, nüfusta kuzeydeki bu ovalık kesiminde toplanma eğilimi meydana gelmiş; güneydeki dağlık kesimlerde de benzer iklim şartlarının nispeten hissedildiği vadi içleri, ekseriyetle tercih edilmiştir. İlde görülen bu yöresel iklim farklılıkları; doğal bitki örtüsünün yanı sıra, tarımsal üretim üzerinde de etkili olmaktadır. Bu nedenle de, saha içerisinde şekerpancarı, mısır, pamuk, buğday, çeşitli meyve ve sebzeler gibi farklı iklim istekleri bulunan tarımsal ürünlerin yetiştirildiğini görmek mümkündür. Bunlardan daha fazla ekonomik değer ifade edenlerin tarımının yapıldığı alanlar, nüfus açısından da yoğunluk kazanan ovalık kesimler olmuştur. Sahadaki dağların bir diğer etkisi de, ulaşım faaliyetleri üzerinde görülmektedir. İlin güneyinde yer alan Ağrı ili ve güney illeri arasındaki ulaşım, ancak geçitler vasıtasıyla gerçekleşebilmektedir. Ancak ilin batı ve doğusunda yeryüzü şekillerinin elverişliliği bu doğrultuda yer alan bölgeler ile olan ulaşımı geliştirmiştir. Doğuda Nahcivan Özerk Cumhuriyeti ile olan sınır kapısından gün boyu sürekli bağlantı ve ulaşım sağlanmakta ve ayrıca yine bu doğrultudan İran ile olan ancak aktif durumda olmayan Boralan sınır kapısı ilin bu doğrultuda gelişimine katkı sağlamaktadır.

²³ Güner, İ., 1992, a.g.e., s 48.

Şekil 4: Iğdır ili nüfus dağılışı haritası (2017)²⁴.

Araştırma sahasındaki nüfus dağılışı üzerinde etkili olan bir diğer faktör de idari yapıdır. Bu kapsamda, idari merkez olan Iğdır kenti, ilde en fazla nüfus barındıran yerleşme olmuştur (Tablo 3). Bilindiği gibi, yerleşmeleri kırsal ve kent yerleşmeleri olarak ikiye ayırarak incelemek mümkündür²⁵. Bu ayrımın farklı ölçütleri söz konusu olsa da pek çok bilim adamı tarafından 10.000 nüfus kriteri esas alınmaktadır. Çalışmamızda da bu yaklaşım ile yapılan sınıflandırmada, Iğdır ilinde sadece il merkezi ile Tuzluca ilçe merkezi kent yerleşmesi kriterlerine sahiptir. Ancak Iğdır ilinde, il ve ilçe merkezleri ile kırsal alanda yaşayan nüfus şeklinde sınıflamaya tuttuğumuzda, il nüfusunun yaklaşık % 56.1'inin ilçe merkezlerinde, % 43.9'unun ise kırsal yerleşmelerde yaşadığı görülmektedir (Tablo 4).

	Erkek	Kadın	Toplam Nüfus	İl Nüfusuna Oranı (%)
Iğdır	46 170	45 091	91 261	82.5
Tuzluca	5 173	4 749	9 922	9.3
Toplam	51 343	49 840	101 183	91.8

Tablo 3. Iğdır İlinde Kentler ve Nüfusları (2017)

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2017 Verilerinden Derlenmiştir.

	Şehir	%	Köy	%	Toplam
Iğdır	91 261	66.4	44 894	33.6	136 155

²⁴Google Earth harita tabanı kullanılarak hazırlanmıştır.

²⁵ Doğanay, H., Orhan., 2014, *Artvin İlinde Nüfusun Gelişimi*, Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, C. 19, S. 31, s.9.

Tuzluca	9 922	43.2	13 284	56.8	23 206
Aralık	6 253	29.3	15 208	70.7	21 461
Karakoyunlu	2 804	19.3	11 149	80.7	13 953
Toplam	110 240	56.1	84 535	43.9	194 775

Tablo 4. Iğdır İlinde İlçe Merkezleri ve Kırsal Nüfus (2017)**Kaynak:** TÜİK, ADNKS 2017 Verilerinden Derlenmiştir.

Iğdır ilinde nüfus yoğunluklarının ilçelere göre dağılımı incelendiğinde; nüfusun dağılışı ile ilgili belirtilen açıklamaları destekleyen bir tablonun karşımıza çıktığı görülmektedir. İl genelinde 53.1 olan aritmetik nüfus yoğunluğu, kuşkusuz yüzölçümü değerlerinin de etkisiyle, güneydeki ovalık alanda yer alan sahalarda daha yüksek gerçekleşmiştir. Yoğunluk değerlerinin en yüksek olduğu merkez ilçesini (106.9 kişi/km²), yine bir ovalık alanda yer alan ilçesi Karakoyunlu (51.8 kişi/km²) takip etmektedir. İl sınırlarının doğusunda ve aynı zamanda sınır bölgesinde yer alan Aralık ilçesi (25.1 kişi/km²) bu açıdan ancak üçüncü sırada yer alabilmektedir. Aralık ilçesi sınırlarında yer alan Dil Ucu yöresi ülkemizin sınır bölgesini oluşturduğu için bu sahada 1953 yılında Iğdır Devlet Üretim Çiftliği kurulmuş ve aynı zamanda askeri bölge ilan edildiği için yaklaşık 90 km² alanda yerleşme kurulmasına izin verilmemiştir²⁶. Bu sebepten dolayı ova alanı olmasına rağmen nüfus bakımından boş alan oluşturmaktadır. Araştırma sahasında, geniş yüzölçümüne sahip ve batıda büyük çoğunluğu dağlık araziden oluşan Tuzluca ilçesi (18.2 kişi/km²) ise, son sırada bulunmaktadır (Tablo 5).

	Toplam Nüfus	Yüzölçümü (km²)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km²)
Iğdır	136 155	1273	106.9
Tuzluca	23 206	1270	18.2
Aralık	21 461	852	25.1
Karakoyunlu	13 953	269	51.8
Toplam	194 775	3664	53.1

Tablo 5: Iğdır ilindeki nüfus ve nüfus yoğunluklarının ilçelere göre dağılımı (2017).**Kaynak:** TÜİK, ADNKS 2017 Verilerinden Derlenmiştir.

III. Nüfusun Cinsiyet Oranı ve Yaş Yapısı

²⁶ Alim, M., Şimşek, O.,2002, “Iğdır Kazım Karabekir Tarım İşletmesi”, Doğu Coğrafya Dergisi, C. 7, S. 8, s.133.

Bir bölgedeki nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı, demografik öneminin yanı sıra sosyal ve ekonomik özellikler bakımından da büyük önem taşır²⁷. Belirli bir nüfus içerisindeki 100 veya 1000 kadın başına düşen erkek sayısı ²⁸ olarak tanımlanan *cinsiyet oranı* 'nın belirlenmesi ve bilinmesi bu açıdan da önem arz etmektedir.

Iğdır ilinde, erkek ve kadın nüfusları arasında özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında büyük farklılıklar olmamakla birlikte; erkek nüfus fazlalığı dikkat çekmektedir. Aradaki en büyük fark 1940 yılında meydana gelmiş olup adı geçen yılda cinsiyet oranı % 115.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun o yıllarda ikinci dünya savaşı yıllarının olmasından dolayı eski Sovyetler Birliği sınırı olan bu bölgede askeri birliklerin konuşlandırılmasından kaynaklanmıştır. Sahada 1955 yılından sonra ise erkek nüfus oranında azalış meydana gelmiş, bu azalış 1990 yılına kadar devam etmiştir. Buna karşılık olarak, 2000, 2010 ve 2017 yıllarında erkek nüfus oranının tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir. Son nüfus sayımı (2017) verilerine göre Iğdır ilinde erkek ve kadın nüfus oranları (erkek % 51.5, kadın % 48.5), Türkiye ortalamasının (erkek % 50.2, kadın % 49.8) üzerinde değerler göstermektedir (Tablo 6).

Yıllar	Erkek Nüfus	%'si	Kadın nüfus	%	Cinsiyet Oranı (%)	Toplam Nüfus
--------	-------------	------	-------------	---	--------------------	--------------

²⁷ Koca, H.,2005, Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dört Yol Şehri, Aktif Yayınevi, İstanbul. s. 84.

²⁸ Doğanay, H.,1997, a.g.e. s.164 ve Tümertekin, E., Özgüç, N., 2011, Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul. s.211.

1927	18 733	52.4	17 003	47.6	110.2	35 736
1935	23 395	53.0	20 738	47.0	112.8	44 133
1940	26 630	53.6	23 010	46.4	115.7	49 640
1945	27 540	53.3	24 152	46.7	114.0	51 692
1950	-	-	-	-	-	57 573
1955	37 170	52.4	33 791	47.6	110.0	70 961
1960	44 283	52.1	40 772	47.9	108.6	85 055
1965	50 357	52.3	46 340	47.7	108.7	96 697
1970	57 223	51.0	55 033	49.0	104.0	112 256
1975	66 878	51.3	63 534	48.7	105.3	130 412
1980	64 442	50.6	63 024	49.4	102.2	127 466
1985	71 081	50.2	70 429	49.8	100.9	141 510
1990	71 380	50.1	71 221	49.9	100.2	142 601
2000	87 083	51.6	81 551	48.4	106.8	168 634
2010	94 443	51.2	89 975	48.8	105.0	184 418
2015	99 099	51.4	93 336	48.6	105.7	192 435
2017	100 268	51.5	94 507	48.5	106.1	194 775

Tablo 6: Iğdır ilinde nüfusun cinsiyet yapısı ve oranı (1927-2016).**Kaynak:** TÜİK, ADNKS 2017 Verilerinden Derlenmiştir.

Belirtilen çerçevede, İkinci Dünya Savaşı yılları bir tarafa bırakıldığında sahada cinsiyet yapısını büyük oranda değiştirecek olayların meydana gelmediği anlaşılmaktadır. Ancak Iğdır ilinin göç veren bir saha olduğu düşünüldüğünde; ilk bakışta çelişki gibi görünen bu durum, göç edenlerin tüm aile bireyleri ile birlikte bahsi geçen faaliyete katılmaları ile açıklanabilir. Nitekim 2016 yılında ilden göç edenler arasında kadınların daha fazla olduğu gerçeği, bu durumu kanıtlamaktadır.

Araştırma sahasında cinsiyet yapısını ilçeler bazında ele aldığımızda ise; yine arada büyük farklılıklar olmamakla birlikte; bütün ilçelerde erkek nüfus fazlalığı görülmektedir. Erkek nüfus oranının en fazla olduğu Aralık ilçesinde (%53.0) bulunan Dil Ucu Sınır Gümrük Kapısının ve Kazım Karabekir Tarım İşletmesi'nde çalışan erkek işgücünün bu oranı arttırdığı şüphesizdir (Tablo 7). Nüfusun en az cinsiyet yapısı kadar önemli olan diğer bir özelliği de, yaş yapısıdır. Her hangi bir yerdeki nüfusun sözü geçen özelliğinin bilinmesi, en başta insanların ihtiyaçlarının, eğilimlerinin ve sosyal işlevlerinin belirlenmesi ve bu yönde uygulanacak politikaların oluşturulması açısından önem arz etmektedir²⁹. Özellikle sosyal ve ekonomik amaçlı planlamalarda, stratejilerin isabetli seçilebilmesi bakımından bu gereklidir³⁰. Örneğin, nüfus içindeki çocuk, yetişkin ve yaşlı oranlarının bilinmesi, bunlara yönelik eğitim, istihdam, sağlık ve bakım hizmetlerinin planlanmasında kolaylıklar sağlayacaktır³¹. Bu

²⁹ Işık, Ş., 1997, *Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Nüfusun Miktarı ve Yapısal Özellikleri*, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 9, İzmir. s.287

³⁰ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.165.

³¹ Özgür, E.M., 1998, a.g.e., s.76.

nedenle de Iğdır il nüfusu hem geniş, hem de dar aralıklı sınıflandırılmaya tabi tutularak, çeşitli çıkarımlarda bulunulmaya çalışılacaktır.

	Erkek Nüfus	%'si	Kadın nüfus	%	Toplam Nüfus
Iğdır	69540	51.0	66615	49.0	136155
Tuzluca	12086	51.9	11120	48.1	23206
Aralık	11387	53.0	10074	47.0	21461
Karakoyunlu	7255	51.5	6698	49.5	13953
Toplam	100268	51.4	94507	48.6	194775
Türkiye	40 535 135	50.2	40 275 390	49.8	80 810 525

Tablo 7. Iğdır ilindeki erkek ve kadın nüfusun ilçelere göre dağılımı (2017)

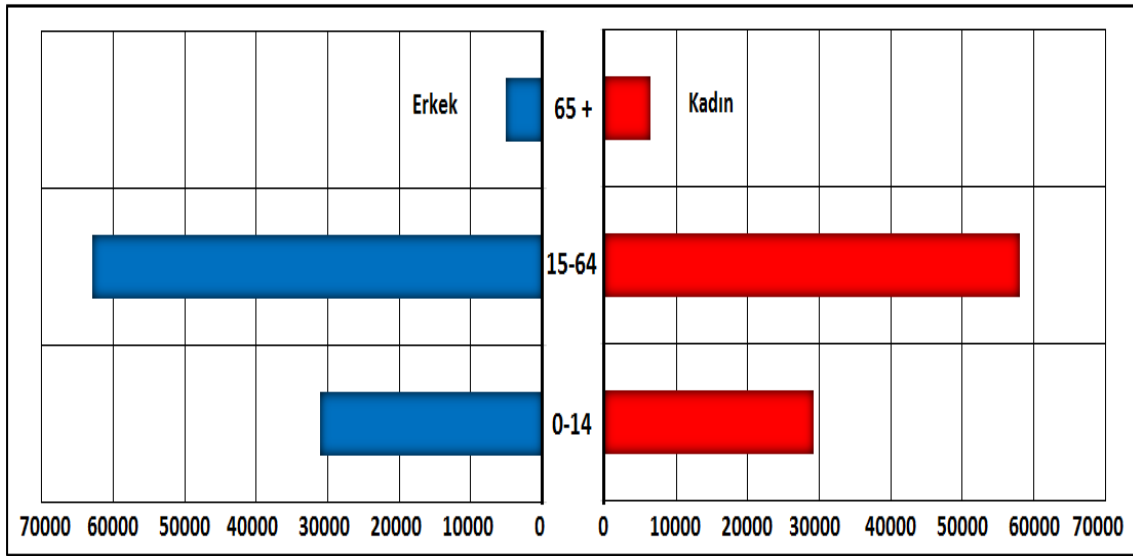
Kaynak: TÜİK, ADNKS 2017 Verilerinden Derlenmiştir.

Geniş aralıklı nüfus yaş gruplandırmasına göre Iğdır il nüfusunun % 30.7'si, 0-14 yaş grubunda yer almaktadır. Ülkemiz genelinde ise aynı yaş grubunda bulunanların oranı %23.6'dır. Bu durum, araştırma sahasındaki çocuk nüfusun ve dolayısıyla da doğum oranlarının yüksek olduğunun önemli bir kanıtıdır. İl'de çalışma çağı nüfusu olarak adlandırılan 15-64 yaş aralığındaki kişi sayısı ise 122 860 olup, toplam nüfusun % 63.1'ini teşkil etmektedir. Bu oran, ülkemiz genelindeki (% 67.4) orandan daha düşüktür (Tablo 8). Bilindiği üzere, istihdam şartlarının da uygun olması durumunda, bir yerdeki çalışma çağı nüfusunun sayısal ve oransal fazlalığı, o yerin ekonomisi için olumlu sonuçlar ortaya çıkarmaktadır³². Ancak ilde yeterli istihdam alanının bulunmaması, söz konusu yaş grubundaki nüfusun bir kısmının işsiz kalmasına, bir kısmının da göç etmesine neden olmaktadır. Nitekim 2013 yılı verilerine göre; ilde işsizlik oranı % 6.9 olarak kaydedilmişken, istihdam oranı ise ancak % 54.5'te kalmıştır (TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Iğdır 2013). Araştırma sahasındaki yaşlı nüfus (65 yaş üstü) oranı ise oldukça düşüktür. Zira Iğdır, TÜİK verilerine (2017) göre, ülke genelinde iller sıralamasında 67. sırada yer almıştır. Türkiye ortalamasının % 8.5 olduğu bu değer Iğdır'da % 6.2 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 8 ve Şekil 5). Bu durum, bir taraftan hayat standartları ve sağlık alanındaki iyileşmenin henüz Türkiye standartlarının altında olduğunu; diğer taraftan emeklilik yaşı yaklaştığında ve emeklilik çağından insanların memleketlerinden göç ederek, daha gelişmiş illerde yaşamlarının son dönemlerini geçirmelerinden kaynaklanmaktadır.

Geniş aralıklı gruplandırma, nüfusun *bağımlılık oranı*'nın hesaplanmasında da kullanılabilir. Çalışma çağı dışındaki nüfusun (0-14 ve 65+), çalışma çağı içerisindeki nüfusa (15-64) oranlanması sonucu elde edilen bu oran, 2017 yılı için Iğdır'da % 63.1iken, Türkiye genelinde % 67.4 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, Iğdır ilindeki değerlerin, ülkemiz geneli ile paralellik göstermeyip, bu değerlerden yaklaşık % 4.3 daha azdır.

³² Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.167.

	İğdır ili			%	Türkiye Geneli			%
	Erkek	Kadın	Toplam		Erkek	Kadın	Toplam	
0-14	30 841	29 046	59 887	30.7	9 769 101	9 264 387	19 033 488	23.6
15-64	64 076	58 784	122 860	63.1	27 732 601	27 149 051	54 881 652	67.4
65+	5 351	6 677	12 028	6.2	3 033 433	3 861 952	6 895 385	8.5
Top.	100 268	94 507	194 775	100	40 535 135	40 275 390	80 810 525	100

Tablo 8. Geniş aralıklı yaş gruplandırmasına göre İğdır ili ve Türkiye geneli nüfusları (2017)**Kaynak:** TÜİK, ADNKS 2017 Verilerinden Derlenmiştir.**Şekil 5.**İğdır ili nüfusunun geniş aralıklı gruplandırmaya göre dağılımı (2017).

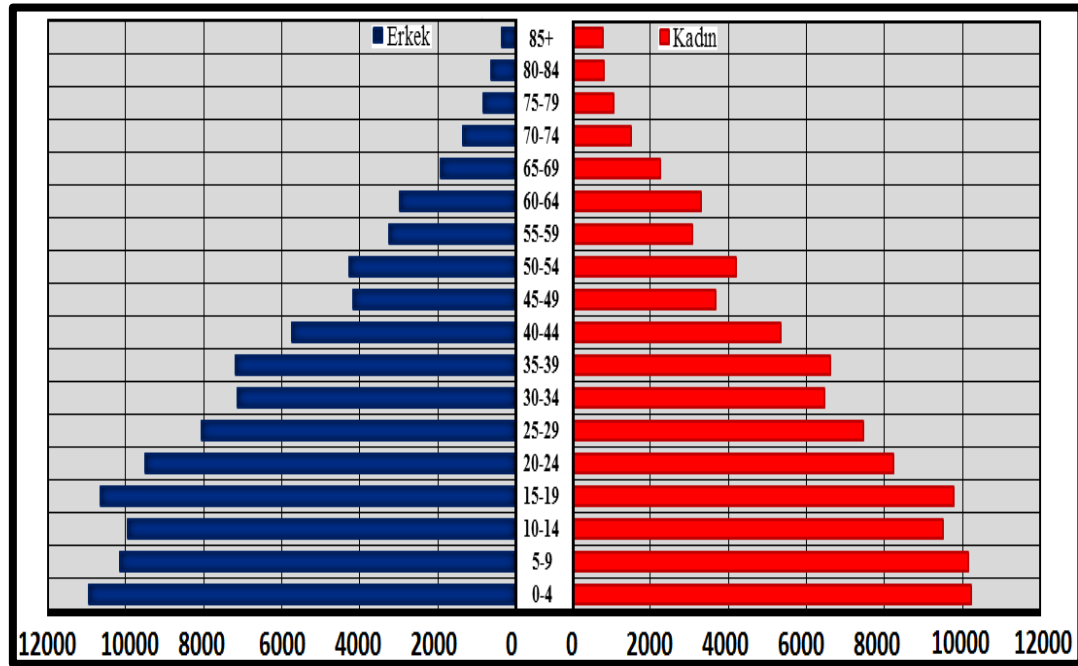
İl nüfusunun dar aralıklı yaş gruplandırmasında da benzer sonuçlar ortaya çıkmakla beraber, oluşan nüfus piramidinin gelişmemiş ülkelerin piramidine benzediği dikkat çekmektedir. Buna göre; sahada doğum oranlarının günümüzden 15-20 yıl öncesine göre oldukça çok az bir şekilde yavaşladığı, bu yavaşlamanın ardından tekrar yükselişe geçtiği, yaşlı nüfus oranında ise ileri yaşlara doğru düzenli bir azalmanın görüldüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca, ildeki çalışma çağı içerisinde yer alan dinamik nüfus oranının fazlalığı (% 63.1), yeterli iş imkânlarının sağlanması durumunda, il ekonomisine önemli katkılar sunabilecek potansiyeldedir (Şekil 6).

	İğdır ili			Türkiye Geneli		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	10 842	10 180	21 022	3 326 591	3 155 258	6 481 849
5-9	10 189	9 556	19 745	3 254 177	3 086 592	6 340 769
10-14	9 810	9 310	19 120	3 188 333	3 022 537	6 210 870

15-19	10 449	9 652	20 101	3 351 043	3 175 544	6 526 587
20-24	10 048	8 450	18 498	3 294 336	3 162 174	6 456 510
25-29	8 219	7 454	15 673	3 163 889	3 067 653	6 231 542
30-34	7 241	6 634	13 875	3 189 075	3 107 849	6 296 924
35-39	7 205	6 618	13 823	3 308 413	3 252 283	6 560 696
40-44	5 705	5 257	10 962	2 891 799	2 849 020	5 740 819
45-49	4 760	4 156	8 916	2 556 364	2 498 790	5 055 154
50-54	4 033	3 997	8 030	2 349 139	2 326 316	4 675 455
55-59	3 484	3 336	6 820	1 977 328	1 989 399	3 966 727
60-64	2 932	3 230	6 162	1 651 215	1 720 023	3 371 238
65-69	2 005	2 352	4 357	1 188 986	1 322 918	2 511 904
70-74	1 524	1 657	3 181	784 614	952 653	1 737 267
75-79	801	1 056	1 857	533 757	715 428	1 249 185
80-84	621	788	1 409	330 240	471 436	801 676
85+	400	824	1224	195 386	399 517	595 353
Toplam	100 268	94 507	194 775	40 535 135	40 275 390	80 810 525

Tablo 9. Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Iğdır İli ve Türkiye Nüfusu (2017).

Kaynak: 2017 ADNKS Verileri

Şekil 6. Iğdır ili nüfusunun dar aralıklı gruplandırmaya göre dağılımı (2017).

IV. Göçler

Nüfusun; devamlı yaşam bölgelerini birey, aile ve gruplar halinde terk edip, geçici ya da sürekli olarak yaşamak amacıyla bir başka yere gitmesi³³ şeklinde tanımlanabilecek olan göç; bir taraftan nedenleri, diğer taraftan da hem göç alan, hem de göç veren bölgelerdeki sonuçları itibariyle önemle üzerinde durulması gereken bir olgudur. Birçok bilimin araştırma konuları içerisinde yer alan göç olgusu, özellikle nüfusun dağılışı üzerinde belirleyici olması ile neden ve sonuçları itibariyle coğrafyanın da öncelikli inceleme alanlarından biridir. Nitekim göçler, yerleşmelerin nüfuslarını etkilediği gibi nüfusun demografik yapısında da önemli değişikliklere neden olabilmektedir.

Bilindiği üzere Doğu Anadolu Bölgesi, ülkemizin en fazla göç veren yerleri arasında yer almaktadır. Araştırma sahamızı oluşturan Iğdır ili de, bulunduğu bölge ile aynı kaderi paylaşmakta olup, *göç veren* yerleşmeler arasında kendisine yer bulmuştur. Ancak bu ifadeden, ilin hiç göç almadığı gibi yanlış bir kanıya kapılmamak gerekir. Zira Iğdır ili, her dönemde göç alıyor olmakla birlikte, verdiği göç daha fazla gerçekleşmekte; bir başka deyişle, net göç negatif değerler göstermektedir. Iğdır ili 1992 yılında Kars iline bağlı bir ilçe merkeziyken bu tarihten sonra il statüsüne kavuşmuş olmasından dolayı bu tarihten önceki veriler değerlendirilmeye katılmamıştır.

Iğdır ilinin aldığı ve verdiği göç farkının en fazla olduğu dönem 2007-2008 devresi olmuştur. Bu devrede Iğdır'dan 9 356 kişi ülkemizin değişik yerlerine göç etmişken, 5 559 kişi de Iğdır iline gelmiştir. Yani, söz konusu devrede yaşanan net göç -3 797 kişi iken, net göç hızı da ‰ -20,4 olarak karşımıza çıkmıştır. 2010-2016 devresinde ise; 56400 kişi Iğdır'dan göç etmişken; ilin aldığı göç miktarı da 41675 kişidir. Buna göre, adı geçen devrede yaşanan net göç -14 725, net göç hızı da ‰ -27.3 olmuştur. Yıllık değerler dikkate alındığında ise, 2009-2010 ve 2010-2011 yılları arasında, ilin aldığı ve verdiği göç miktarlarının en az olduğu dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 9'un incelenmesi ile de görülebileceği üzere, Iğdır ilinin dışarıya verdiği göç miktarında azalma söz konusu olmamışsa da, aldığı göç miktarında son üç yılda sayısal olarak çok önemli miktar kabul edilmese de düzenli olarak azalış olduğu görülmektedir. Bu durum bize, ekonomik ve sosyal imkânların yetersizliği nedeniyle ilden dışarıya yaşanan göçlerin hâlâ devam ettiğini, ancak başka illerden Iğdır iline olan göçlerin azalış eğilimine girmesine rağmen devam ederek sürdüğünü göstermektedir. Bütün bunlara ilaveten Iğdır ili, 1995-2000 devresinde net göç hızına göre yapılan sıralamada en fazla göç veren 52. il iken³⁴, 2015-2016 yılları arasında 13.sırada yer almıştır. Bu istatistiki verilere baktığımızda, araştırma sahasındaki net göç miktarının, 1995 yılından beri sürekli negatif değerlerde olduğu ve giderek bu durumun arttığı gerçeğini ortaya koymuştur.

³³ Doğanay, H.,1997 a.g.e., s.172-173.

³⁴ TÜİK, 2005, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No: 2976, Ankara. s.27-28. ³⁴ Doğanay, H.,1997 a.g.e., s.172-173.

³⁴ TÜİK, 2005, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No: 2976, Ankara. s.27-28.

Yıllar	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
1995-2000	11 944	13 305	- 1 361	-9,3
2007-2008	5 559	9 356	- 3 797	-20,4
2008-2009	5 179	7 986	- 2 807	-15,2
2009-2010	6 667	8 353	- 1 686	-9,1
2010-2011	6 915	8 579	- 1 664	-8,8
2011-2012	6 429	8 632	- 2 203	-11,5
2012-2013	6 882	9 779	- 2 897	-15,1
2013-2014	7 407	9 453	- 2 046	-10,6
2014-2015	7 321	10 589	- 3 268	-16,8
2015-2016	6 721	9 368	- 2 647	-13,6

Tablo 10. Iğdır ilinin yıllara göre aldığı ve verdiği göç miktarları ile hızları (1995-2016).

Kaynak: TÜİK göç istatistikleri ile ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Iğdır ili 1992 yılına kadar Bayazıt ve Kars iline bağlı bir ilçe olduğu için eldeki mevcut veriler ışığında, zaman içerisinde ilden yaşanan göçleri tam olarak ortaya koymak oldukça zordur. Ancak diğer illerde yaşayan Iğdır ili nüfusuna kayıtlı olanlar, göç konusunda bize fikir verebilir. Buna göre, araştırma sahası sınırları dışında ikamet eden 166 049 kişi, Iğdır ili nüfusuna kayıtlıdır. Bunların yaklaşık % 74'ü (%74.42), beş büyükşehirde (İstanbul, İzmir, Ankara, Kocaeli ve Bursa,) toplanmıştır (Şekil 6). Bunlardan ilk sırada gelen İstanbul'da yaşayan Iğdırlıların il nüfusuna oranı, % 47.8'dir. Buna ilk üç sıradaki İzmir ve Ankara da eklendiğinde, bu oran % 60'lara yaklaşmaktadır (% 58.7). Bu çerçevede genel olarak bakıldığında, araştırma sahası dışında yaşayan Iğdırlıların, il nüfusuna yakın bir değer oluşturduğu görülmektedir (Tablo 10). Ayrıca Iğdır ilinden yurt dışına göç etmiş olanlarla ilgili 2016 yılı için elde veri bulunmamaktadır

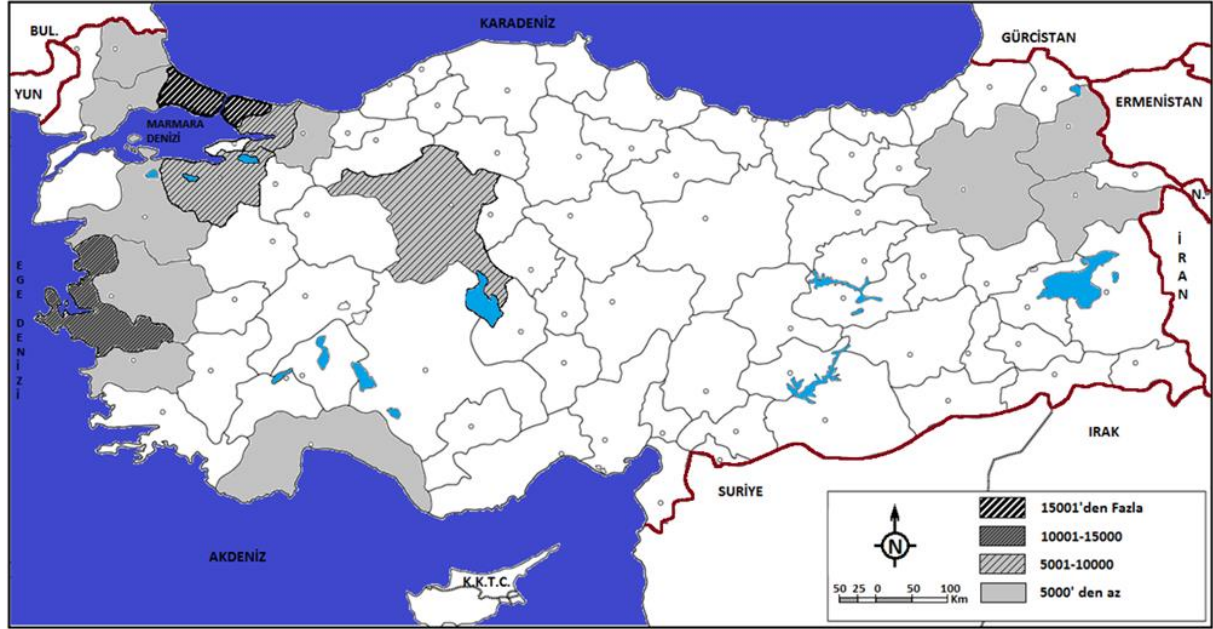
Sahadaki göçler, *daimi ikametgâh* ölçütü esas alınarak da, belli bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Bu kapsamda, 2015-2016 yılları arasında Iğdır'dan dışarıya olan göçler ile Iğdır'a yaşanan göçler ele alınmıştır. Söz konusu dönemde, toplamda 9368 olan sahadan göç edenlerin dağılımına bakıldığında; Iğdır nüfusuna kayıtlı olanların dağılımı ile bazı benzerlikler gösterdiği dikkat çekmektedir. Sınıflandırmada ilk on sırada yer alan iller, burada da ilk on sıraya girebilmişlerdir. Sıralamada ilk sıra değişmemekle beraber, ikinci ve üçüncü sırayı sınır komşusu olan Ağrı ve Kars illeri almıştır. Genel olarak ele alındığında ise; ilden yaşanan göçlerin genel çekim merkezleri olan büyükşehirler (İstanbul, Ankara, Erzurum, Van, İzmir, Kocaeli ve Bursa) ile diğer çekim merkezi olan (Ağrı, Kars, Diyarbakır, Antalya) illere yöneldiği görülmektedir (Tablo 10 ve Şekil 7). Ayrıca bu büyük şehirlerin, Doğu Anadolu'da diğer illerinde çekim merkezi olmaları gibi durumu, göç edilen yerlerin seçiminde önemli bir etken olabileceği izlenimini ortaya çıkarmaktadır.

İller	Nüfus Miktarı	Iğdır İl Nüfusuna Oranı	Iğdır Dışında Yaşayan Nüfusa Oranı
İstanbul	92225	47.83	55.54

İzmir	12467	6.46	7.50
Ankara	8550	4.43	5.15
Kocaeli	5268	2.73	3.17
Bursa	5068	2.62	3.06
Tekirdağ	4581	2.37	2.75
Manisa	3882	2.01	2.34
Kars	3461	1.79	2.09
Antalya	2732	1.41	1.65
Ağrı	2388	1.23	1.45
Aydın	1990	1.03	1.19
Erzurum	1889	0.95	1.14
Kırklareli	1842	0.95	1.11
Sakarya	1115	0.57	0.67
Balıkesir	1108	0.57	0.66
Diğer	17 483	9.06	10.53
Toplam	166 049	86.13	100.00

Tablo 11.İğdır nüfusuna kayıtlı olanların illere göre dağılımı (2016).

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2016 Verilerinden Derlenmiştir.

Şekil 7.İğdır nüfusuna kayıtlı olanların illere göre dağılımı (2016).

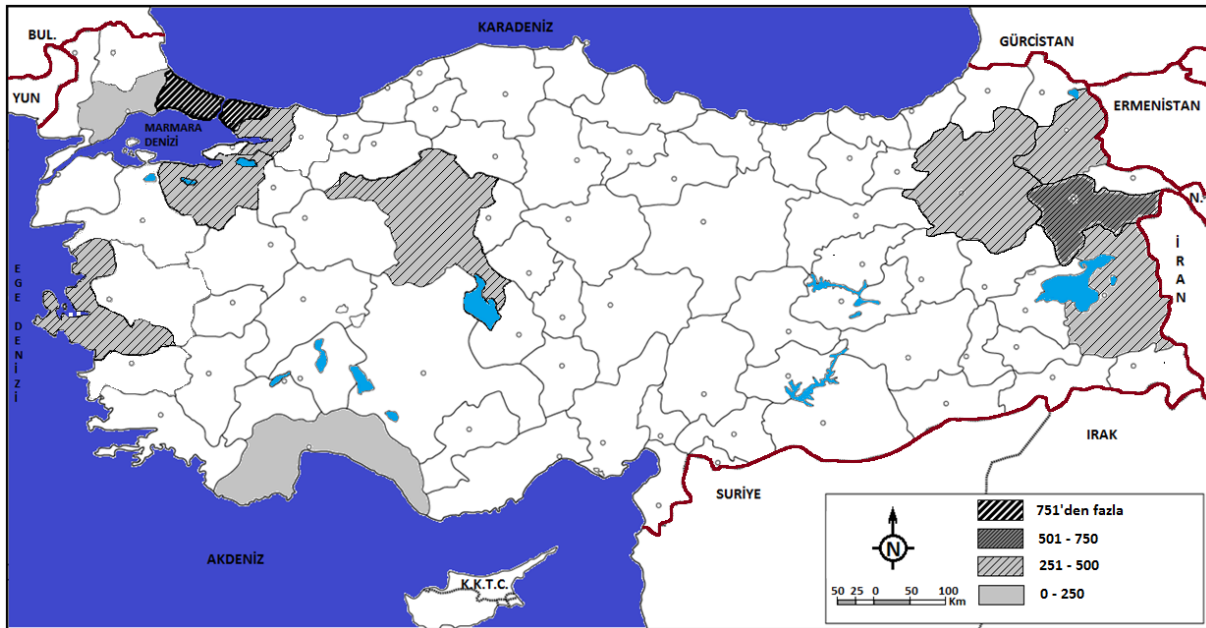
Araştırma sahasındaki göç olgusu ile ilgili en dikkat çekici özellik, en fazla göç verdiği ve aldığı illerin çok fazla fark olmamakla birlikte aynı illerin çoğunlukta olmasıdır (Tablo 11 ve Şekil 8 ve 9). Sıralamada bile ancak ufak tefek farklılıkların olması, daha önce göç verdiği bölgelere hâlâ göçün devam etmekle beraber, buralardan geri dönüşlerin de yaşandığının önemli bir kanıtı niteliğindedir.

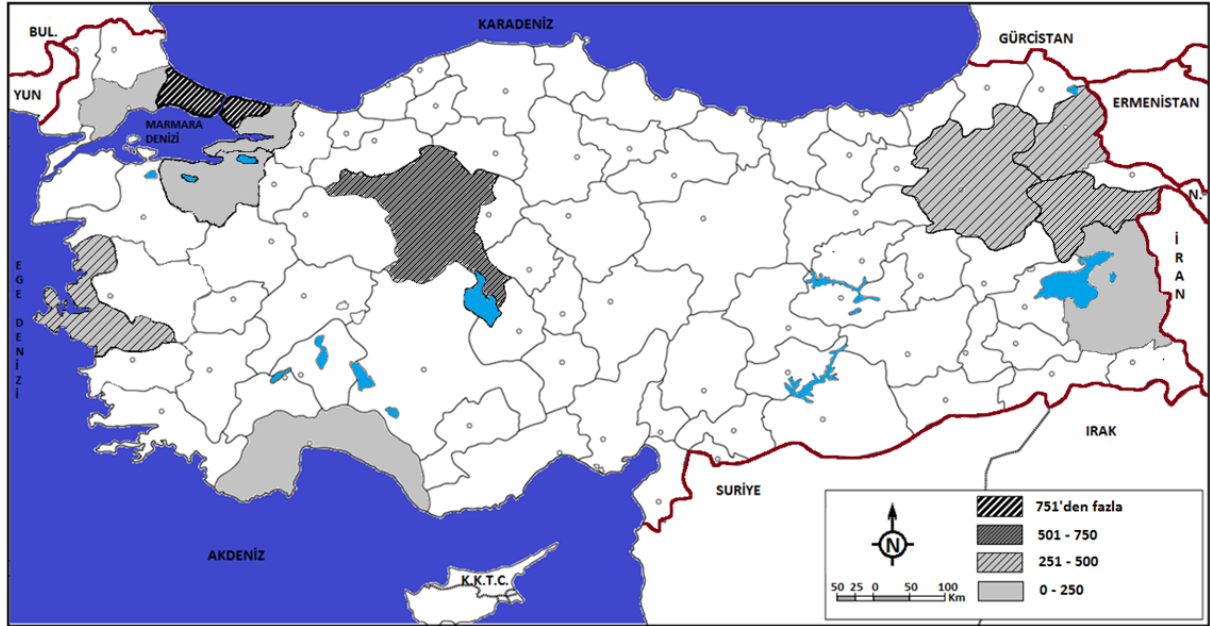
İğdır İlinde Göç Eden Nüfusun İllere Göre Dağılımı			İğdır İline Göç Eden Nüfusun İllere Dağılımı		
İlin Adı	Göç Eden Nüfus	%	İlin Adı	Göçle Gelen Nüfus	%
İstanbul	2 332	24.9	İstanbul	1 329	19.8
Ağrı	638	6.8	Ankara	656	9.8
Kars	451	4.8	İzmir	329	4.9
Ankara	449	4.8	Ağrı	318	4.7
Erzurum	416	4.4	Kars	261	3.9
Van	372	4.0	Erzurum	259	3.8
İzmir	317	3.4	Kocaeli	218	3.2
Kocaeli	284	3.0	Bursa	136	2.0
Bursa	268	2.9	Tekirdağ	132	2.0
Diyarbakır	227	2.4	Van	127	1.9
Antalya	184	2.0	Antalya	108	1.6
Diğer	3 430	36.6	Diğer	2 848	42.4

Toplam	9 368	100.0	Toplam	6 721	100.0
---------------	--------------	--------------	---------------	--------------	--------------

Tablo 12.Tablo 10: Iğdır ilinden göç eden ve göç yoluyla gelen nüfusun dağılımı (2016)**Kaynak:** TÜİK, ADNKS 2016 Verilerinden Derlenmiştir.

Araştırma sahasındaki göç hareketliliği, cinsiyet ve yaş yapısına göre incelendiğinde de bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Aradaki fark çok büyük olmamakla birlikte, Iğdır'ın hem aldığı hem de verdiği göçlerde kadın fazlalığı ortaya çıkmıştır. Bu durum, günümüz şartlarında artık göçlerin tüm aile bireylerini kapsayan bir niteliğe dönüşmesinin bir sonucu olarak düşünülebilir. Iğdır ilinin aldığı ve verdiği göçler yaş yapısına göre karşılaştırıldığında ise; en büyük farkın 15-49 yaş grubunda meydana geldiği görülmektedir. İl dışına göç edenlerin % 71.5'i, söz konusu yaş grubunda yer alırken; bu oran, göç yoluyla ile gelenlerde % 74.3 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 12). Karşımıza çıkan bu tablo, çalışma çağındaki nüfus çeşitli sebeplerden dolayı Iğdır iline gelirken, 0-14 ve 50 yaş üstü nüfusun gelen nüfustan daha fazlası dışarıya göç etmiştir. 15-49 yaş nüfusta gelen nüfusun daha fazla olmasında özellikle bu yaş grubundaki insanların çeşitli kamu görevleri nedeniyle Iğdır iline geldikleri ve görev süresi bitince de tekrar geriye gittikleri şeklinde tahmin yürütülmektedir.

Şekil 7: Iğdır ilinden göç eden nüfusun illere göre dağılımı (2016).

Şekil 8: Iğdır iline göç eden nüfusun illere göre dağılımı (2016).

Yaş Grupları	Aldığı Göç						Verdiği Göç					
	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-14	435	50.6	425	49.4	860	12.8	688	51.0	661	49.9	1349	14.4
15-49	2356	47.2	2639	52.8	4995	74.3	3180	47.4	3522	52.6	6702	71.5
50+ ³⁵	433	50.0	433	50.0	866	12.9	709	53.8	608	46.2	1317	14.1
Toplam	3224	47.8	3497	52.2	6721	100.0	4577	48.9	4791	51.1	9368	100.0

Tablo 13. Iğdır ilinin aldığı ve verdiği göçlerin cinsiyet ve yaş yapısına göre dağılımı (2016)

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2016 Verilerinden Derlenmiştir.

Araştırma sahasında yaşanan göçler sebeplerine göre incelendiğinde; il dışına yaşanan göçlerde, en önde belirtilen sebep, *Hane halkı fertlerinden birine bağımlı* olarak gerçekleştiğidir. Ancak dışarıya verdiği göçlerde, bu göçlerin temel sebebi hakkında bilgi verici olmayıp diğer sebepleri de kapsayan bir ifadedir. Bunun dışında sahadan dışarıya yapılan göçlerde *İş bulma/Arama* sebebiyle yapılan göçler ikinci sıradadır ve oranı da başka

³⁵Bu sınıflandırmada 50 yaş ve üzerinin bir tutulması, eskiden çalışmak için göç etmiş olanların, genellikle söz konusu yaşlarda emekli olmalarındandır.

göç nedenleriyle karşılaştırıldığında oldukça yüksek bir orana sahiptir. Aslında, sahadan yaşanan göçlerin en önemli sebebi, iş bulma/arama olarak belirtilebilir. Nitekim ilden göç edenlerin yaklaşık % 20.6'sı, göç etme sebebini bu şekilde belirtmiştir. Ayrıca hanedeki fertlerden birine bağımlı göç içerisinde de, ekonomik amaçlı göçlerin önemli bir yer tutacağını düşündüğümüzde, bu oranın %47.5'lere çıkacağı varsayımında bulunmak yerinde olacaktır. Araştırma sahasındaki insanların göç etmelerindeki üçüncü temel sebep ise atamadır (% 16.9). Tayin/Atama sonucu bölgeye zorunlu görev sebebiyle gelenler, görev süresinin bitimiyle birlikte başka illere tayin istemeleri sonucu kaynaklandığını düşündüğümüz sahadaki bu tür göçler, bunu üçüncü sıraya getirmiştir. Iğdır'dan göçe neden olan diğer bir sebep ise, *eğitimidir* (% 8.4). Bu amaçla yapılan göçler, başta yükseköğretime (üniversite) yönelik olmakla beraber, lise eğitimini il dışında almak isteyenler tarafından da gerçekleştirilmektedir. Bunları, % 8.1'lik payla *evlilik* nedeniyle göç edenler takip etmektedir (Tablo 13).

	Verdiği göç				Aldığı göç			
	Erkek	Kadın	Toplam	%'si	Erkek	Kadın	Toplam	%'si
Hanehalkı fertlerinden birine bağımlı göç	1381	2200	3581	26,9	791	1391	2182	18,3
İş bulma/Arama	2204	541	2745	20,6	1050	279	1329	11,1
Tayin/Atama	1571	674	2245	16,9	2535	812	3347	28,0
Eğitim	733	390	1123	8,4	409	218	627	5,2
Evlilik	33	1045	1078	8,1	55	551	606	5,1
Güvenlik	126	56	182	1,4	67	48	115	1,0
Deprem	7	7	14	0,1	274	280	554	4,6
Diğer	1499	598	2097	15,8	2235	543	2778	23,3
Bilinmeyen	156	84	240	1,8	230	176	406	3,4
Toplam	7710	5595	13305	100,0	7646	4298	11944	100,0

Tablo 14. Iğdır ilinin aldığı ve verdiği göçlerin sebeplerine göre dağılımı (2000).

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2016 Verilerinden Derlenmiştir.

Dışarıdan Iğdır'a yaşanan göçlerde ise en önde belirtilen sebep ise *Tayin/Atama* nedeniyle yapılan göçlerdir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin en doğu bölümünde yer alan Iğdır ilinde çeşitli kamu kurum ve kuruluşuna yapılan memur atamaları sonucu zorunlu olarak gelen çalışanların bir kısmının aile fertleriyle birlikte gelmeleri sonucu ikinci sırada ise *Hane halkı fertlerinden birine bağımlı* göçler gelmektedir. Çünkü çeşitli sebeplerle verdiği göç aldığı göçlerden fazla olan sahada büyük bir ihtimalle tayin/atama yoluyla gelenlerin bir kısmı aile fertleriyle birlikte gelmektedirler. Bundan dolayı bu iki göçü bir arada düşündüğümüzde % 45'ten daha fazla bir oran karşımıza çıkmaktadır. Aldığı göçlerde üçüncü sırada *İş bulma/Arama* nedeniyle gelenler (% 11.1) bulunmaktadır Eğitim ve Evlilik yoluyla gelenlerin oranı ise % 5 kadardır. Göçle gelen toplam 11 944 kişi ile karşılaştırıldığında fazla bir oran oluşturmamaktadır. Iğdır ilinde üniversite 2008 yılında eğitime başlamıştır. Bu tarihten önce Kars Kafkas Üniversitesi'ne bağlı bir adet Meslek Yüksek Okulu bulunmaktaydı ve öğrenci kapasitesi düşük olan bu okula eğitim için gelenlerden daha ziyade, gelenlerin genellikle

Iğdır'a komşu olan illere bağlı ilçelerden gelerek Milli Eğitime bağlı ilk ve orta öğretim kurumlarında okuyan öğrenci ve velilerinin bu sayıyı oluşturduğu tahmin edilmektedir. Bir diğer göç nedeni de depremdir; büyük bir olasılıkla 1999 yılında Marmara bölgesinde yaşanan depremden sonra Iğdır'a gelen nüfus bu grubu oluşturmaktadır (%4.6).

Iğdır ilinde yaşanan bir diğer göç şekli ise mevsimlik yayla göçleridir. İl genelinde tarımdan sonra en önemli ekonomik faaliyet türü hayvancılıktır. Sahanın ortalama yükseltisinin az olması, ovalık alanların yaz mevsiminde tarım faaliyetlerinde kullanılması, yaz mevsiminin sıcak ve kurak geçmesi hayvancılık faaliyeti için bir takım olumsuzlukları yanında getirmektedir. Saydığımız bunun gibi nedenlerden ötürü hayvancılıkla uğraşan aileler, yaz mevsiminde araştırma sahasının yaylalarına ve ayrıca bunun dışında komşusu olan Kars, Ağrı ve Ardahan gibi illerde, yaylalar kiralayarak belirli bir süre il dışına göç etmekte ve sonbahar aylarında tekrar çevre illere göre daha sıcak iklim koşullarının yaşandığı sahaya geri dönmektedirler. Sayı olarak bunu tespit etmek çok zor olsa da il genelinde bu göçlere katılan kişi sayısı binlerle ifade edilebilir.

V. Sonuç ve Öneriler

Iğdır ili nüfusu, Cumhuriyet tarihi boyunca genel anlamda artış göstermiştir. Ancak sayım devreleri arasında önemli farklılıkların olduğu da dikkat çekmektedir. Bu kapsamda 1980 yılına kadar sürekli artan saha nüfusu, bu tarihten sonra azalma eğilimine girmiştir. Bu durum üzerinde etkili olan en önemli faktör, göçlerdir. Araştırma sahası 1992 yılından sonra il statüsünü kazandığı için bu tarihten önceki göçler hakkında elde yeterli veriler bulunmamaktadır. Ancak 2007-2008 devresinden buyana il genelinden dışarıya olan göçler bazı yıllar az değişikliklerle beraber 7500-10500 kişi arasında düzenli bir şekilde seyretmektedir. Bunun yanında dışarıdan gelen göçler ise 5500-7500 kişi arasında düzenli bir seyir izlemektedir. Bu göçler aynı hızla günümüzde de aynı seviyelerde devam etmektedir. Araştırma sahasında 2017 yılı verilerine göre, 194.775 kişi ikamet etmektedir. Ancak söz konusu nüfus, sahaya eşitsiz bir şekilde dağılmıştır. Öncelikle ilin sahip olduğu yeryüzü şekilleri ile ilgili olduğunu düşündüğümüz bu durum sonucunda, il arazisinin önemli bir kısmı seyrek nüfusa sahip iken; belli alanlar (kuzeydeki ova kesimi ile güneydeki kesimlerde akarsu vadileri) ise, daha yoğun bir nüfus barındırmaktadır.

Iğdır il nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımında, çocuk nüfus oranı ile çalışma çağındaki nüfus oranları yüksek olup, yaşlı nüfus oranının düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ilde yeterli istihdam alanı oluşmadığından, çalışma çağındaki nüfusta il dışına önemli oranda göç yaşanmaktadır. Sahadaki söz konusu potansiyel anlamda dinamik ve üretken nüfusun göç etmesi, il ekonomisi açısından önemli bir kayıptır. Bu nedenle, ildeki mevcut istihdam alanlarının kapasitesinin artırılması ile yeni iş olanaklarının oluşturulması, bu sorunun çözümü açısından yararlı bir tedbir olacaktır. İlin bulunduğu coğrafi konum, aynı anda üç ülke ile olan kara sınırı ve sınır ticaret potansiyeli, sahip olduğu tarım potansiyeli ile doğal ve kültürel turistik çekicilikler, bu bakımdan ildeki çeşitli ekonomik faaliyet kollarının

harekete geçirilmesi hem kentsel nüfusu hem de kırsal nüfus için faydalı sonuçlar verebileceği izlenimini uyandırmaktadır.

Araştırma sahasında özellikle emeklilik yaşına yaklaşıldığında hem çalışan nüfusun hem de ileri yaştaki nüfusun il dışına göç ederek başka yerlere yerleştiği tespit edilmiştir. Bu konuda en azından bölge halkının, yaşının bu evresinde doğup büyüdüğü toprakları terk etmemesi ve daha genç nüfusa tecrübelerini aktarma konusunda yardım etmesi çok önemlidir. Özellikle bu yaş grubundaki nüfusun ihtiyaç ve taleplerini dikkate alacak demografik yatırımların yapılması gerekmektedir.

Araştırma sahasında gerek kentsel yerleşmeler gerekse kırsal yerleşmelerin genellikle kuzeydeki verimli tarım arazilerinde yer aldığı ve yerleşmelerin tarım arazileri içerisinde yatay olarak genişlediği görülmektedir. Ülkemizin önemli ovalarından birisini oluşturan Iğdır ovasının bu şekilde kullanılması telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurmaktadır. Yerleşmelerin deprem ve diğer yapı tekniklerine uygun olarak dikey ve tarım arazileri dışına kaydırılması gerekmektedir. Düz alanda kurulan Iğdır kent merkezinde kış aylarında hava kirliliği sorunu yaşanmakta, bunun yanında temiz su ve kanalizasyon sorunu önemli boyuta ulaşmaktadır.

Iğdır coğrafi konumundan dolayı Doğu Anadolu Bölgesi'nde hızla nüfusu artan ve buna paralel olarak yapılaşmanın arttığı bir yöredir. İleride hızla artan nüfusun yaşanabilir bir çevrede hayatlarını sürdürebilmesi için ileriye dönük nüfus projeksiyonları ve demografik yatırımların bu doğrultuda yapılması oldukça önemlidir.

Kaynaklar

ALİM, M.- ŞİMŞEK, O.,2002, “İğdır Kazım Karabekir Tarım İşletmesi”, Doğu Coğrafya Dergisi, C 7, S 8, s. 131-147.

Bayazıt Vilâyetine bağlı İğdır ve Tuzluca kazalarının Kars Vilâyetine ve Muş Vilâyetine bağlı Malazgirt kazasının da Bayazıt Vilâyetine bağlanmaları hakkında kanun. Kanun No: 2500 Kabul tarihi: 7/4/1934

CEYLAN, A., 2015, Doğu Anadolu Araştırmaları II. (Erzurum-Erzincan-Kars-İğdır (2008-2014) Atatürk Üniversitesi Yayınları. Erzurum.

DİE, 2002, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İğdır İli Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Yayın No: 2627, Ankara.

DOĞANAY, H., 1997, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Yayın No:2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi:10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

DOĞANAY, H., Özdemir, Ü., Şahin, F. İ., 2011, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.

DOĞANAY, H., Orhan., 2014, “Artvin İlinde Nüfusun Gelişimi, Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi”, C. 19, S. 31, s.1-22, Erzurum.

GÜNER, İ., 1992, İlimiz İğdır, Milli Eğitimi Koruma ve Yaşatma Derneği Yayınları, Yayın No: 1, İğdır.

HARİTA GENEL KOMUTANLIĞI , İl ve İlçe Yüzölçümleri, Ankara.

IŞIK, Ş.,1996, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Nüfusun Miktarı ve Yapısal Özellikleri”, Ege Coğrafya Dergisi, S 9, s.289-312.

KAFKASI KALENDER, 50. Yıl 1895, Tiflis, Bölüm 5, s. 56-57.

KAFKASI KALENDER, 65 Yıl, 1910, Tiflis, s. 458-459.

KIRZIOĞLU, M.F., 1953, Kars Tarihi (I.Cilt). Işık Matbaası, İstanbul.

KIRZIOĞLU, M.F., 1976, Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590), A.Ü. Yay., 1. bs. Ankara.

KOCA, H.,2005, Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dört Yol Şehri, Aktif Yayınevi, İstanbul.

Onüç İlçe ve İki İl Kurulması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 3806 Kabul Tarihi : 27.5.1992 Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 3.6.1992 Sayı : 21247 (Mük).

ORKUN, V., 1955, Sürmeli Çukurunda İğdır, Tarihi ve Coğrafyası, İğdır.

- ÖZGÜR E. M., 1998,Türkiye Nüfus Coğrafyası, GMC Basım Yayın, Ankara.
- ÖZGÜR, E.M., 2010, Nüfusun Coğrafi Analizi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ders Notları, Ankara (http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/ders_notu/COG407_ders_notu_1011.pdf, Erişim tarihi: 08.03.2016).
- SÜMER, F.,1972, Oğuzlar, Tarihleri Teşkilatları ve Destanları. A.Ü. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, No:170, Ankara.
- ŞOPEN, İ.İ., 1852, İstoriçeski Pamyatik Sostoyaniya Armyansko Oblastı v Epoku e Pricoedneniya k Rossisko İmperii. SPB., Petersburg.
- TANDOĞAN, A., 1998, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu. Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon.
- TANOĞLU, A., 1969, Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:45, Taş Matbaası, İstanbul.
- TURAN, O., 1984, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, Nakışlar Yayınevi, Yayın No:28, İstanbul.
- TÜİK, 2005, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No: 2976, Ankara.
- TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle İğdır 2013
- TÜMERTEKİN, E., Özgüç, N., 2011, Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İ.H., 1984, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VIII. Dizi, Ankara.
- ZAMAN, S., COŞKUN, O., 2008, “Rize İlinin Nüfus Coğrafyası Özellikleri ve Bunları Etkileyen Etmenler Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C 12, S 2, s.263-283.